

kronológiailag első — darabja szovjetunióbeli tartózkodásának kezdeti szakaszát eleveníti el, azokat a legkevesbé sem egyhangú esztendőket, melyek meghatározó lökést adtak sorsának alakulásában. Arról a néhány évről számol be, melynek folyamán szilárd meggyőződésre alakult benne a forradalom iránt kezdettől érzett vonzalom, melyekben megtanulta, hogyan lehet ezt a meggyőződést tettekre váltani. Beilleszkedése az új környezetbe, s egyúttal egy új, számára szimpatikus, de ismeretlen társadalmi rendbe, amit tanítóival együtt kell tanulnia, első leckéi az életben, a szerelemben, a politikában, a munkában, a családi gondokban hálás témát adnak az írónak, s ő ki is használja a kínálkozó lehetőségeket. Nehéz lenne akár csak vázolni is azokat az eseményeket, amelyek elárasztják az olvasót, s még csak ízelítőt sem adhatunk abból a kavargásból, melyel a legkülönbözőbb típusú, felfogású sorsú, a legváratlanabb

helyzetekben felbukkanó emberek vesznek körül bennünket. A Távol-Kelet számunkra egzotikusnak tűnő világában vagyunk, oly időben, amikor a forradalomért életét áldozó cári tiszt és a betörőkkel cimboráló őrségparancsnok nem megy ritkaságszámba. Magyarokkal szép számban találkozunk. Akad köztük hős és kupec jócskán, van, aki a hazatérésben látja egyetlen célját, van, akit a háború már végérvényesen kiforgatott emberségéből. Van, aki önmagát adja bizonyítékként, hogy tiszt létére sem méltatlan az orosz munkások bizalmára. Sokan közülük kommunistákká válnak, s hazatérve vagy odakint maradván küzdenek eszméjük megvalósításáért. A megejtő szépségű szibériai tájban rohanó események s egy valóban nem mindennapi emberi sors keresztettedése olyan élményt nyújt, hogy a könyvet egy szuszra kell végigolvasnunk, töprengésre közben nincs időnk. Sík Endre nem a furcsaságokat kereső riportert kezével ve-

zet bennünket, hanem annak az embernek a biztonságával, aki hétköznapjait is ebben a világban tölti.

Izgalmas könyv ez, a szó legnemesebb értelmében, telve azzal az izgalommal, amit csak a valóságos élet nyújthat, s az is csak akkor, amikor zökkenőin az egész emberiség sorsa fordul. Hősünk élete a legszorosabban összefonódik a nagy társadalmi kérdések alakulásával, halálos veszedelme, egzisztenciája, családi boldogsága, értelmes munkája a forradalom győzelmének következménye.

A megfogalmazás most merőben más, mint a szerző nemrég megjelent kötetében volt. A kerek, sokszor csattanós epizódok, a bonyolultságokban is plasztikus jellemek a művész kezenyomatát sejtetik. Az író politikus — úgy látszik — most háttérbe szorult. Kárpótl érte a politikus író. (Zrínyi Katonai Kiadó 1967.)

KULCSÁR PÉTER

KAHÁNA MÓZES: FÖLDÖN, FÖLDALATT

Kahána Mózes neve az átlag magyar olvasó előtt meglehetősen ismeretlen. Kassák *Ma* körétől, az avantgardtól, az expreszszionizmustól, sőt dadaizmustól megtett út a formabontással ugyan még most is kacérokodó, de mégiscsak „konszolidált” regényekig, elbeszélésekig — a lírától az epikáig — emberileg, íróilag egyaránt figyelemre méltó pályát jelez. Az út határállomásai: Bécs, Erdély, Berlin, Moszkva, Párizs, ismét Erdély s Szovjet-Moldva. Az író — már itthon él — most 70 éves, s a Szépirodalmi Könyvkiadó nyilván amolyan születésnap meg-

lepetésnek, ajándéknak is szánta e kötetet. E kötetet, amely voltaképpen egy körkép. Térben és időben egyaránt. Írói kvalitás dolgára, hogy egy körkép mennyiben válik annál mégis többé: keresztmetszetévé is az ábrázolt eseményeken át a kornak.

Nyilvánvaló a szerző célja; a világtörténelmi méretekből legfrissebb társadalmi képződmény, az öntudatra, proletári öntudatra ébredő nép bevezetése az irodalomba — irodalmi szinten, annyi próbálgatás, sematizmus után. Hogy aztán, ez a szocialista realizmus ábrázolási módszereivel, vagy másként törté-

nik-e — bár nem közömbös —, de nem is döntő szempont. Épp Kahána esete, műhelyének természete igazolja: az expreszszionista vetítési vágy legújabb munkáiban is föllelhető s igaz: az iskolához, amit ifjúságában kijárt, annak tanításához mindhalálig hűnek lenni — becsület dolga is.

S most nézzük a „körképet”! A *Hat nap és a hetedik* című regény áll a testes kötet élén. Nem vitás: a könyv legjobb darabja, az utószóban a szerző maga is így látja, így látják lektorai, szerkesztői, így látja az olvasó is. Az írás sikeréről írva, maga

az író üt a szeg fejére, mondván: e művében kísérelte meg a teljes embert megközelíteni az osztályok embereiben. Szerkesztés, ábrázolóképeség, nyelvezet dolgában magasan meghaladja a többi írás színvonalát. Már a története is milyen „romantikus” e műnek: a Bukarestben 1940-ben álnéven kiadott regényt elkobozták, s ugyanítt ismét 1956-ban jelent meg. Az erdélyi magyarság útvesztője, melybe osztálytagozódásának szüntelen élezésével egyre beljebb úzi önmagát s teszi valóban egy nép tragédiájává — épp a hangszenvelten tárgyilagosságával, recitatív jellegével hat döbbenetes vádként.

Az elbeszéléseket Kahána négy ciklusba foglalja. Az első, a kötet címadó darabjai a doftanai börtönben 1927-ben, illetve a harmincas évek elején Moszkvában íródtak, s az erdélyi illegális kommunista mozgalom harcairól kapunk benne összegező képet.

A *Katonadolog* darabjai nagyrészt már Moldovában íródtak. Döntő emberi és írói élménye Kahánának a moldvai nép helyzete, sorsa. (Mint tudjuk, *Legyen másként* címmel ebben az évben egy moldvai tárgyú regénnyel is jelentkezett.) A román Károly királyrendszer szinte szervezetlen humánusellenes, hihetetlenül korrupct jellegéről nem sok ily találó képet

festettek még, mint Kahána e ciklus elbeszéléseiben.

A harmadik ciklus címe: *Szovjet földön*. A szerzés helye ugyancsak Moldva, városai, falvai s az 1944, 1945, 1954, 1962 dátumok jelzik, hogy e kis nép megváltozott életéről, örömről, vívódásáról kapunk tablót. Műfajilag ugyan törést érzünk, a ciklus két utolsó darabja nem elbeszélés, inkább amolyan szociográfia-útirajzszerű írás.

Az utolsó ciklus, a *Kárpátaljai kis történetek* amolyan függetlenség tekinthető. Nem egy „kis történet”-ben jól fogant elbeszélésmag rejlik, valójában egyik sem teljesebb azzá: inkább kíváncsnak újságíró-író tollvégre, folyóiratba, vagy a hírlapok tárcarovatába, mint reprezentatív gyűjteménybe.

S amit a gyors feltérképezés után el kell még mondanunk: az elbeszélések figurái túl szimplifikáltak ahhoz, hogy a mai olvasó teljes értékűként elfogadja azokat. Ha hitelesnek érezzük is a konfliktusokat, a megoldásnál jóval több meggyőző motíválást vár. S ezt az érdekesítő fordulatosság sem pótolja, ami egyébként igen erős oldala, talán legfőbb érénye az írónak. Kahána oly ökonomikus biztonsággal, döntő többségben sematikusmentesen, ha a téma engedí, kicsit kedélyesen — csak távoli atyafiságban az

anekdotázó hanggal — ír, melynek alapján föl kell rá figyelnie az olvasónak.

Ez sem feledtetheti azonban, amit a kötet második feléről, de legalábbis harmadik harmadáról így vall maga a szerző: „... ezeket nem anyanyelvemen, hanem második írói nyelven — román-moldovánul írtam. S ha ezek nyelvezete az itt közölt szerzői átdolgozásban nem áll a magyar írók szintjén, vagy esetenként fordításként hat, az olvasó, kérem, tekintsen el ettől, s vegye bizonyítottnak, amit én most már tapasztalatból tudok: hogy az író csak anyanyelvén igazán ura a művének”. E szerzői intelemre a bábáskodóknak, lektoroknak és szerkesztőknek kellett volna talán jobban ügyelniük a szűrőskor. Ha a hat és fél száz oldallal szemben 350—400 oldalnyi a beválogatott anyag, az nyilván frappánsabb, plasztikusabb képet nyújt íróról és művészetéről, s az olvasóban ott marad a kíváncsiság: milyen újabb mű rejtőzik még a szerző tarsolyában. Az idő a fordítás helyett a beérést is meghozta volna egy újabb kiadás céljára. Cinizmusmentesen elmondhatjuk talán a sokat idézett közhelyet: kevesebb több lett volna.

(Szépirodalmi Könyvkiadó 1967.)

KISS GYULA

A POZSONYI IRODALMI SZEMLE FÁBRY-EMLEKSZÁMA

Aki csak valamelyest ismeri a szerkesztőségi munka technikáját, jól tudja, hogy nemcsak a „szabályos” folyóirat számok összeállítása jelent hónapról hónapra, évről évre megújuló nehézsége-

ket és szépségeket, nemcsak a Gaál Gábor-i hagyományos „műforma”, a szépirodalomból, kritikából, illusztrációkból arányosan elegyített mindenkori „lap-egész” mechanizáló szerkesztése jár

folyton ismétlődő izgalommal és nekifutással, de a speciális, az egyetlen témára koncentrált összeállítás is teljes erőbedobást kíván. A különféle emlékszámokat lapozva az olvasó azt hihetné, hogy a fo-